PAPER DETAILS

TITLE: Kilis Kentsel Sit Alaninda Geleneksel Konut Kullanicilarinin Tercih ve Önceliklerinin Belirlenmesi

AUTHORS: Saliha TASÇIOGLU

PAGES: 377-389

ORIGINAL PDF URL: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2120108

Bitlis Eren University Journal of Science
BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ DERGİSİ
ISSN: 2147-3129/e-ISSN: 2147-3188
VOLUME:11 NO:1 PAGE: 377-389 YEAR: 2022
DOI: 10.17798/bitlisfen.1033690

Kilis Kentsel Sit Alanında Geleneksel Konut Kullanıcılarının Tercih ve Önceliklerinin Belirlenmesi

Saliha TAŞÇIOĞLU[1*]

[1]*Park ve Bahçe Bitkileri Bölümü, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, KİLİS*
(ORCID: 0000-0002-3986-4207)

Anahtar kelimeler: AHP, Kentsel koruma, Konut kullanıcıları, Kentsel sit, Kilis

Öz
Konut kullanıcılarının sosyal, ekonomik, kültürel önceliklerinin belirlenmesi, kendileri için uygun konutun belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Çünkü bireysel ihtiyaç ve öncelikler çerçevesinde belirlenen konut seçimi, kullanıcının memnuniyetini de arttırmaktadır. Günümüzde özellikle koruma alanlarındaki yerleşimcilerin bu alanları tercih sebepleri araştırılması gereken bir konudur. Çünkü bu alanlarda sürdürülebilir korumanın sağlanması önemlidir. Bu da kullanıcı profili ve farkındalığı ile ilgilidir. Özellikle son 10 yıllık dönemde Kilis Kentsel Sit alanındaki yerleşimci profili değişmektedir. Düşük kira bedeli, merkezi konum gibi farklı sebeplerle, Suriyeli sığınmacılar tarafından tercih edilmektedir. Yapılan araştırma sonunda alan içerisinde sürekli ikamet eden ve çalışma kapsamında görüşme yapılabilecek nitelikteki kullanıcı sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Çalışmada konut kullanıcılarının öncelik ve tercihlerinin belirlenmesi amacıyla mekânsal, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP), yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yüz yüze görüşme ile yürütülen çalışma sonunda katılımcıların en çok Mahalle kültürü ve güvenlik hissi cevabı verdikleri tespit edilmiştir.

Determination of Preferences and Priorities of Traditional Housing Users in Kilis Urban Protected Area

Keywords: AHP, Urban conservation, Residential users ,Urban site, Kilis

Abstract
Determining the social, economic and cultural priorities of the housing users is important in terms of determining the suitable housing for them. Because the choice of housing determined within the framework of individual needs and priorities also increases user satisfaction. Today, the reasons why the settlers in the protected areas prefer these areas is an issue that needs to be investigated. Undoubtedly, it is also important to provide sustainable protection rather than taking it under protection. This is about user profile and awareness. Especially in the last 10 years, the profile of the settlers in Kilis Urban Site has been changing. It is preferred by most Syrian refugees for different reasons such as low rent and central location. At the end of the research, it was seen that the number of users who are constantly residing in the area and who can be interviewed within the scope of the study is quite low. In the study, spatial, social, economic and cultural factors were evaluated with the AHP method in order to determine the priorities and preferences of the residential users. At the end of the face-to-face interview, it was determined that the participants mostly gave the answer of Neighbourhood culture and sense of security.

*Sorumlu yazar: slhtascioglu@gmail.com
Geliş Tarihi: 07.12.2021, Kabul Tarihi: 10.02.2022

1. Giriş

İnsanlar çevrenin bir parçası olduğunu hissetmelidir, çünkü çevre bireysel ve toplu olarak sorumlu oldukları bir alandır. Kentsel çevre, insanları kendilerini ifade etmeye, dahil olmaya, ne istediklerine karar vermeye ve buna göre hareket etmeye teşvik eden bir ortam olarak ifade edilebilir [1]. Bu açıdan değerlendirildiğinde kullanıcısının toplumdaki yerini ve statüsünü yansıtan konut, ekonomik, estetik ve fiziksel değerlerle ilişkilidir. Konut, çeşitli kişisel ihtiyaçları içine alan karmaşık, çok boyutlu bir süreçtir [2]. Geleneksel olarak, konutun bazı yönleri, özellikle ekonomik, yapısal, sağlık ve toplum planlama yönleri olmak üzere diğerlerinden daha fazla değerlendirme konusu olmuştur [3]. Sosyoloji, ekonomi, psikoloji, coğrafya, tarih ve mimarlık gibi farklı disiplinlerin ilgi odağında yer almaktadır. Bu durum farklı disiplinlerde gerçekleştirilen çalışmalarda, hem farklı yöntemler kullanılmasına, hem de konunun farklı boyutlarda ele alınmasını sağlamıştır [4].

Günümüzde yaşamımızın her alanına giren teknoloji, küreselleşme, ekonomik gelişmeler, eğitim alanındaki değişimler öncelikle toplumsal yapıyı, buna bağlı olarak da yaşam biçimlerini değiştirmektedir [5]. Tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de insanların değişen yaşam koşulları sonucunda, yaşadıkları konut ve çevresinden beklentileri değişmektedir. Bu değişim sonucunda konut ve çevresel kalite memnuniyetin belirleyecek faktörlerin doğrultusunda konut alanlarının planlanması, kullanıcıların yaşam kalitesinin arttırılması açısından önemlidir [2]. Konutu oluşturan mekânların organizasyonu, kullanıcısının yaşam biçimi ve tercihlerini doğrultusunda şekillenmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalarda, konutun kullanım şekli ve mekânsal karakterinin biçimlenmesini sağlayan faktörler ve özelliklerinin belirlenmesi gerekir. Bu faktörler, aile tipleri, ailenin yaşam sürecinin hangi aşamasında olduğu, aile bireylerinin yaş, cinsiyetleri, ailenin büyüklüğü, ailenin yaşam biçimi, sosyo-ekonomik statüsü, dünya görüşü, sosyokültürel yapısı ve yaşama bakış tarzı olarak ifade edilebilir. Dolayısı ile konut kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesinde, kullanıcılara ilişkin kişisel, sosyal, ekonomik, kültürel faktörlerin yanısıra, konutların mekânsal örgütlenişleri ile teknik ve işlevsel performans düzeylerinin belirlenerek ortaya konulması önem taşımaktadır [6].

Rapoport (1977) algılamanın, çevrenin değerlendirilmesini, yani çevresel kalite algısını ve dolayısıyla tercihi, davranışı ve kararları tanımlamak için kullanıldığını ifade etmektedir. Bu durumun "çevresel değerlendirme veya tercih" olarak da tanımlanabileceğini ifade etmektedir.

Literatürde araştırmacıların, kullanıcı tercih ve memnuniyetlerini farklı açılardan değerlendirdikleri görülmektedir. Bazı çalışmalar nesnel nitelikler üzerinden bazıları ise öznel nitelikler üzerinden değerlendirme yapmıştır. Nesnel kişisel özellikler, demografik faktörler kullanıcıların, sosyo-ekonomik geçmişi, yaşam tarzı ve konut kullanıcısının memnuniyetini etkileyecek konut sahipliliği, daha önce yaşanılan konut tipi, yaş, Cinsiyet, eğitim durumu, hane halkı geliri, meslek, hane halkı büyüklüğü gibi özellikleri ifade ederken, öznel kişisel değerlendirmeler ise konut kullanıcılarının davranışsal ve psikolojik faktörlerini içermektedir. Kullanıcı memnuniyetini belirleme çalışmalarında genelde odaklanılan konular; temel gereksinimler [1] konut, çevre ve kullanıcı ilişkisi [7,8,9] kullanıcı alışkanlık ve davranışları [10,11] gibi çalışmalar örnek verilebilir. Kullanıcı memnuniyeti ile ilgili [1,2,3,5,6,12,13,15,16] çalışmaları bulunurken, Fried(1982) ise bağlılık ve aidiyet odaklı yaklaşmıştır. Çalışmalar sürdürülebilirlik [9,14] ve kent planlama alanlarında da geliştirilmiştir [17,18]. Bacon et al (2013) ise kentsel yaşam kalitesi ile ilgili çalışmıştır. Çalışma, kentsel yaşam kalitesini çevresel, fiziksel, hareketlilik, sosyal, psikolojik, ekonomik ve politik olmak üzere yedi boyutta sınıflandırmıştır.

Bu bakımdan değerlendirildiğinde kullanıcıların tercihleri ve önceliklerini belirlemek için geliştirilen çalışmalar [4,10,11,19] olarak örneklendirilebilir.

Yapıların koruma önceliğine göre belirlenebilmesi için Analitik Hiyerarşi Prosesi (AHP), TOPSIS, ARAS gibi yöntemler kullanılmış olup koruma konusunda bir öncelik sıralaması yapmayı hedeflemektedir. Özellikle tarihi bölgelerde tasarım planlaması için kriterlerin belirlenmesi konusunda da farklı çalışmalar yürütülmüştür. Chen *et al*. [30] kentsel koruma sürecindeki en sorunlu faktörleri ortaya çıkarmak için belirli kriterler üzerinden değerlendirme gerçekleştirmiştir. Sonuçta "bulanık çok kriterli karar verme" yönteminin

kentsel koruma projesinin performansını değerlendirmek için etkili bir yöntem olduğu belirlenmiştir. Chen *et al*. [28] ise, tarihi eserlerin planlanması ve tasarımı için değerlendirme faktörlerinin ağırlıklarını AHP yöntemi kullanarak belirlemeye çalışmıştır. Bu yöntem aynı zamanda mimari mirasın korunması ile ilgili bazı çalışmalarda da kullanılmıştır [20,21,22,23,24].

Bu çalışmada konut kullanıcılarının öncelik ve tercihlerinin belirlenmesi amacıyla mekânsal, sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler AHP yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yöntem, grupların ve bireylerin karar verme sürecindeki nicel ve nitel faktörleri birlikte değerlendirmeye imkân vermektedir. AHP ile ikili karşılaştırmalar yapılarak kriterlerin önem dereceleri ve karar alternatiflerinin sıralaması gerçekleştirilebilmektedir. Literatürde bu yönteme ait pek çok uygulama bulunmakta, ancak kentsel sit alanlardaki kullanıcıların tercih ve önceliklerine ait çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Bu bağlamda çalışma ile kullanıcı bakış açısı ve değerlendirmeleri belirlenebilir ve koruma çalışmalarının devamlılığını sağlayabilecek kararlara fayda sağlayabilecektir. Çalışma farklı illerdeki kullanıcıları içerecek şekilde karşılaştırmalı bir değerlendirme şeklinde geliştirilebilir.

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Çalışma alanının ana materyalini Kilis Kentsel Sit Alanı oluşturmaktadır. Kilis ili Güneydoğu Anadolu Bölgesi' nde Hatay-Maraş oluğu ile Fırat ırmağı arasında uzanan Gaziantep Platosu' nun güneybatı kısmında yer almaktadır [25]. 36^0 K enlemi ve 32^0 D boylamı değerleri arasında bulunan kent, M.Ö. 1700 yıllarında Hitit Devletinin önemli kentlerinden biri olmuştur [26]. İnsanoğlunun yerleşik hayata geçip, toprağı işlemeye başladığı dönemlerden itibaren aralıksız bir şekilde pek çok medeniyet tarafından yerleşim yeri olarak kullanılan kent, çeşitli inanç ve dinlere de de ev sahipliği yapmıştır [25].

Alanın belirlenmesinde kentin ilk çekirdek yerleşim bölgesini oluşturması, geleneksel dokuyu yansıtması, merkezi konumu ve tarihi değerinin olması etkili olmuştur. Kentin ilk kurulumundan itibaren kentsel yerleşme ve yapılaşmanın geliştiği alan konumunda olması sebebiyle, kent kimliğini yansıtan öğelerin merkezi durumundadır.

Çalışmanın alan sınırları Şekil 1'de gösterilmektedir. Haritada da görüldüğü gibi çalışma alanının sınırları Kentsel Sit Alanı olarak belirlenmiştir.

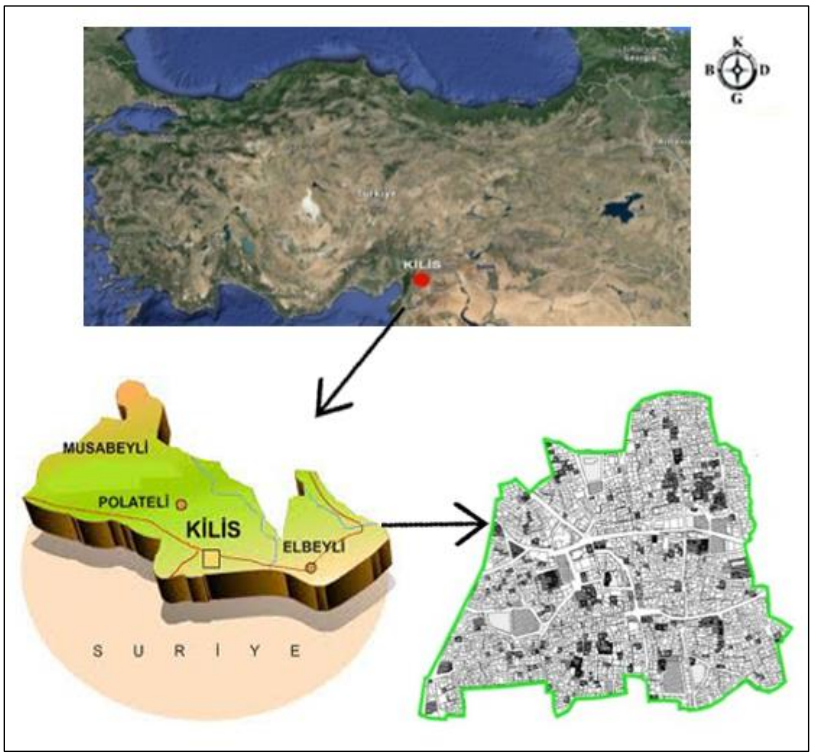

Şekil 1. Çalışma Alanının Coğrafi ve Kentsel Alandaki Konumu

2.2. Metot

2.2.1.Anket Formunun Oluşturulması ve Kullanıcılara Sunulması

Çalışma alanı olarak belirlenen Kilis Kentsel Sit Alanı içerisinde toplam 8 adet Sivil mimarlık örneği belirlenmiştir. Bu yapılar kentin en çok ziyaretçi alan bölgesi ve koruma çalışmalarının yoğun olarak yapıldığı bölge içerisinde yer almaktadır. Oluşturulan anket formları 10 adet konut kullanıcısına sunulmuştur. Çalışma alanında yerleşimcilerinin çoğunluğunun Suriyeli sığınmacılardan oluşması, bazı konutların sadece belirli dönemlerde kullanılması ve Covıd-19 salgını gibi sebeplerle kısıtlılık oluşturmuş olup, sayının azalmasına sebep olmuştur (Şekil 2).

Seçilen 8 adet konut kullanıcısına uygulanan çalışma, katılımcıların yaşamış oldukları konut ve çevresine ait düşüncelerini ve tercihlerini belirlemeye çalışmıştır. Buna yönelik oluşturulan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Yaş, Cinsiyet gibi kullanıcı profiline yönelik sorular yer almakta iken, ikinci bölümde ise katılımcıların konutlarına ait yaklaşımlarını içeren sorular yer almaktadır.

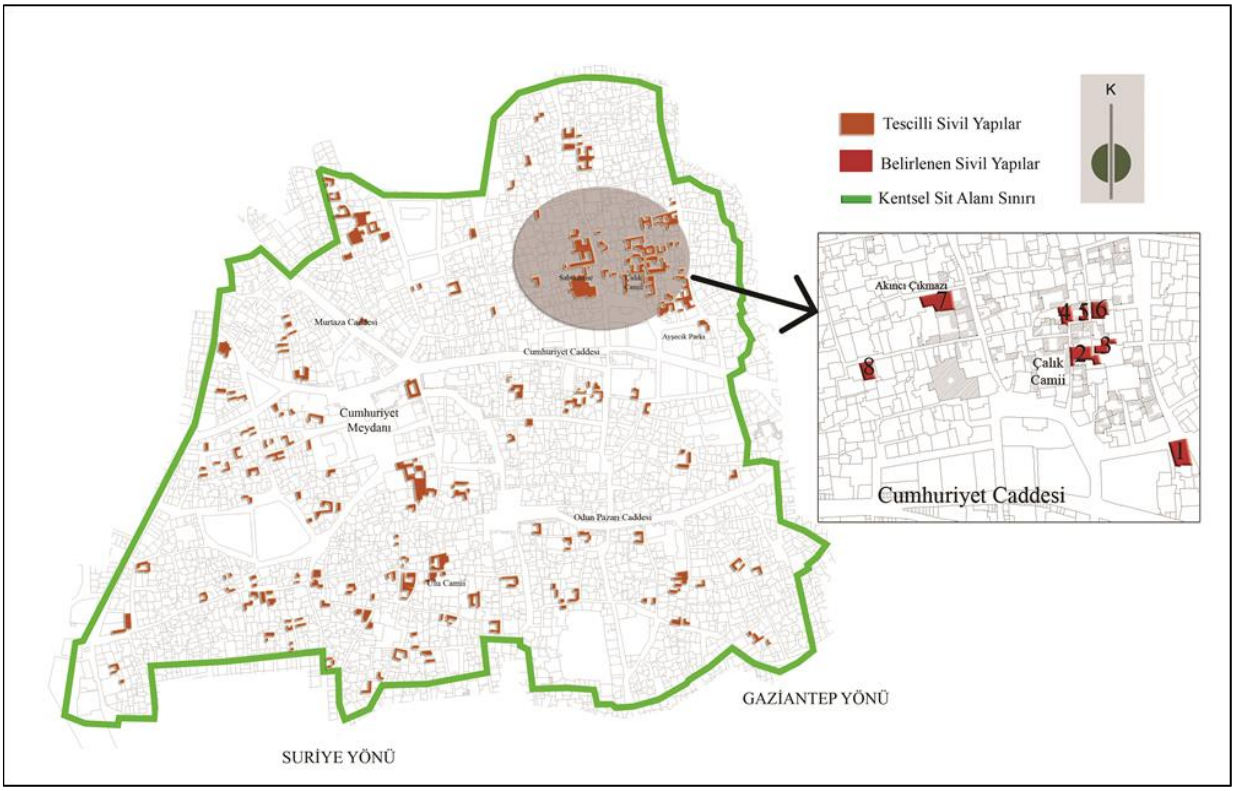

Şekil 2. Belirlenen Sivil Yapı Örneklerinin Kentsel Sit Alanı İçerisindeki Dağılımı

İkinci bölümde kullanıcı tercih ve önceliklerinin belirlenmesine yönelik belirlenen kriterler yer almaktadır. Bu kriterler: Mekânsal ve Yapısal, Çevresel, Sosyal ve Kültürel, Ekonomik Özellikler olmak üzere 4 ana başlıkta toplanmaktadır. Bu kriterler alt kriterlere ayrılmış olup, toplam 18 adettir (Tablo 1). Kriter ve alt kriterler oluşturulurken Gül ve Erbil (2018),Türkoğlu (1997) Chen et al (2020), Abdalla ve ark. (2016), Karahan (2017), Kellekçi ve Berköz (2006), Bacon et al (2013) çalışmalarından yararlanılmıştır. Bu aşama algının fizyolojik sürecini içermekte ve kullanıcıların konuta dair, tercih ve önceliklerin belirlemek ve kendi içerisinde sıralamaları sağlanmaya çalışılmıştır.

2.2.2. Kullanıcı Araştırmasından Elde Edilen Verilerin Sayısal Analizi

Kullanıcı araştırmasında anket yöntemiyle elde edilen verilerin değerlendirilmesi için AHP yöntemi kullanılmıştır. Her bir kriterin öncelik ağırlığını bulmak ve nihai ağırlığını hesaplamak için analizin temelidir. En iyi durum, en büyük nihai ağırlığa sahip olduğunda ortaya çıkmaktadır. Bu yönteme göre her bir kriter ve alt kriter kendi çerisinde ikili karşılaştırmaya tabii tutulmuştur.

Bu değerlendirme Saaty (1977) tarafından geliştirilen ikili karşılaştırma ölçeğini içermektedir. Formül 1 kullanılarak matris oluşturulur. Örneğin K_{21}= 3 ise K_{12}=1/3'tür.

İkili karşılaştırma matrisi, hangi öğenin tercih edildiğine karar vermek için her bir kriterdeki öğeleri diğer kriterlerle çiftler halinde karşılaştırmaktadır. Bu nedenle, her bir çiftin puanlarını karşılaştırmak için bir anket tasarlanmıştır. Karşılaştırılacak her iki kriter için puan ölçeği 1'den 9'a kadardır. Ankette puan 1 "Eşit önemli" olarak tanımlanmıştır, bu da iki unsurun aynı önem seviyesinde olduğu anlamına gelmektedir. Puan 3 "Orta derecede önemli ", puan 5 "Kuvvetli derecede önemli ", puan 7 " Çok kuvvetli derecede önemli ", puan 9 "Kesin önemli" olarak tanımlanmaktadır (Tablo 2).

$$A=\left[a_{ij}\right] = \begin{bmatrix} 1 & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ 1/a_{12} & 1 & \dots & 2_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1/a_{1n} & 1/a_{2n} & \dots & 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 1 & 3 & 5 \\ 1/3 & 1 & 3 \\ 1/5 & 1/3 & 1 \end{bmatrix} \quad (1)$$

Tablo 1. Belirlenen değerlendirme kriterleri

			[2]	[8]	[10]	[11]	[19]	[27]	[28]
Değerlendirme kriterleri	**A. Mekânsal ve Yapısal Özellikler**	A1.Yeşil alan, havuz, çeşme varlığı	+						
		A2.Yapı büyüklüğü	+		+				
		A3.İklim kontrolü (Havalanma, gün ışığı, yalıtım)	+		+			+	
		A4.Bireysel kullanım/Bağımsızlık	+					+	
		A5.Alçak kat /Düşük deprem ve doğal afet riski				+			
		A6.Kaliteli malzeme ve işçilik				+			
	B. Çevresel Özellikler	B1. Merkezi konum/sosyal ve kamu hizmet erişimi			+		+	+	+
		B2. Kent içi açık ve yeşil alan varlığı	+				+	+	
		B3. Yapısal olarak ferahlık ve açıklık hissi						+	
		B4. Sessizlik. Sakinlik, düşük gürültü oranı					+		
		B5. Güvenlik	+	+			+	+	
	C. Sosyal ve Kültürel Özellikler	C1. Geçmişle bağ / miras değeri	+		+			+	
		C2. Bireysel ilgi ve aidiyet duygusu	+	+	+	+			
		C3. Mahalle kültürü ve güvenlik hissi		+					
		C4. Yerel kültür/Komşu akraba/Yerlilik	+		+	+			
	D. Ekonomik Özellikler	D1. Ev sahibi olup olmaması	+		+			+	
		D2. Maddi koşul ve gereklilikler (Düşük kira)	+		+	+	+		
		D3. Isınma maliyeti ve giderlerin düşüklüğü			+	+			

Toplam 10 adet ankete bağlı olarak elde edilen ana kriter ve alt kriterlere ait matrisler, tek bir matris haline getirilir. Bu elde edilen değerlerin geometrik ortalaması ile elde edilmektedir. Bir sonraki adım olarak formül 2 ile matris normalize edilir. Normalize işlemi matristeki her elemanın kendi sütun toplamına bölünmesiyle yapılır. Normalize bir matriste her sütunun toplamı 1'e eşittir. Formül 3 ile normalize edilmiş matrisin her bir satırının ortalaması alınarak öncelik değeri oluşturulur.

Tablo 2. Önem düzeyi değerleri (Saaty,1977)

Önem düzeyi değerleri	
1 Eşit önemli	
3 Orta derecede önemli	
5 Kuvvetli derecede önemli	2,4,6,8 Ara değerler
7 Çok kuvvetli derecede önemli	
9 Kesin önemli	

$$A=[a_{ij}]=\begin{bmatrix} 1 & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ 1/a_{12} & 1 & \dots & 2_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ 1/a_{1n} & 1/a_{2n} & \dots & 1 \end{bmatrix}\begin{bmatrix} W_1/W_1 & W_1/W_2 & \dots & W_1/W_n \\ W_2/W_1 & W_2/W_2 & \dots & W_2/W_n \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ W_n/W_1 & W_n/W_2 & \dots & W_n/W_n \end{bmatrix} \quad (2)$$

$$a_{ij}=W_i/W_j\ ,\ a_{ij}=1/a_{ji}\ ,\ W=[W_1,W_2,\dots.,W_n]^T=\begin{bmatrix} W_1 \\ W_2 \\ \dots \\ W_n \end{bmatrix} \quad (3)$$

Tutarlılık testi: Öncelik değerlerinin bulunmasından sonra, karşılaştırma matrislerinin tutarlılığı hesaplanır. İkili karşılaştırma matrisindeki değerler uzmanların öznel yargılarına bağlı olduğundan, birçok etkileyen faktör vardır. Bu nedenle, bu değerlerin tutarlılığını test etmemiz ve ikili karşılaştırma matrisinin tutarlı olup olmadığını kontrol etmemiz gerekir. Matrisin tutarlılık oranı (CR) hesaplanır. Tutarlılık oranı 0,10'dan küçük olması durumunda matris tutarlı kabul edilir Tutarlılık şu şekilde elde edilir: Temel değer olarak ifade edilen (ƛmax) değerini bulabilmek için formül 4 kullanılır.

$$\begin{bmatrix} W_1/W_1 & W_1/W_2 & \dots & W_1/W_n \\ W_2/W_1 & W_2/W_2 & \dots & W_2/W_n \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ W_n/W_1 & W_n/W_2 & \dots & W_n/W_n \end{bmatrix}\begin{bmatrix} W_1 \\ W_2 \\ \dots. \\ W_n \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} W_1' \\ W_2' \\ \dots. \\ W_n' \end{bmatrix} \quad (4)$$

7 nolu formülde CI ile simgelenen tutarlılık göstergesi yine aşağıda gösterilen 6 nolu formül ile hesaplanmaktadır. CI hesaplarken formülde yer alan maksimum özdeğer (λ max) ise yine 5 nolu diğer bir formül yardımıyla hesaplanmaktadır. Sonraki aşamada ise belirlenen ƛmax değerleri kullanılarak CI değeri ve son aşamada ise CR (tutarlılık oranı) hesaplanmıştır. Saaty CR <0.10 olması durumunda sonuçların tutarlı olduğunu ifade etmektedir

$$ƛmax = \frac{1}{n}\left(\frac{W_1'}{W_1}+\frac{W_2'}{W_2}+\cdots\frac{W_n'}{W_n}\right) \quad (5)$$

$$CI = \frac{\lambda max - n}{n-1} \quad (6)$$

$$CR\ (Consistency\ Ratio) = \frac{CI(Consistency\ Index)}{RI(Random\ Index)} \quad (7)$$

CI (Consistency Index) Tutarlılık İndeksi, CR (Consistency Ratio) Tutarlılık Oranı, RI (Random Index) Rassallık İndeksi olarak ifade edilmektedir. RI toplam değerlendirme sayısına göre farklı değerler almakta ve bu değerler Tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3. λmax değerlerinin hesaplanması RI (Random Index) Rassallık İndeksi değerleri

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9
R.I	**0.00**	**0.00**	**0.58**	**0.90**	**1.12**	**1.24**	**1.32**	**1.41**	**1.45**

3. Bulgular ve Tartışma

Anket çalışmasının ilk bölümünde katılımcılara yöneltilen sorularda %50'sinin erkek,%50'sinin bayan, olduğu, en yoğun katılım yaşı 35-45(%30) ve 55 ve üstü (%30) iken, en düşük katılım ise %10 oranı ile 18-25 yaş aralığıdır. Eğitim düzeyi olarak incelendiğinde katılımcıların %30'u Yüksekokul ve Fakülte mezunu iken, %40'ı Lise ve %30'u İlkokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %70'inin konut sahibi iken %30'unun ise kiracı olduğu belirlenmiştir.

Çalışma katılımcılardan alınan yanıtlar doğrultusunda karşılaştırma matrisi oluşturulmuştur (Tablo 4). Bu matrisin köşegeni üzerindeki matris bileşenleri 1 değerini alır. Kriterlerin karşılaştırması birbirlerine göre sahip oldukları önem derecesine göre yapılmıştır.

Toplam 10 adet anket verisi bu şekilde martise dönüştürülmüştür. A.B.C ve D ana ve alt kriterlerinin her biri için elde edilen veriler, geometrik ortalama alınarak tek bir matrise dönüştürülmüştür. Böylece ana kriter ve alt kriterlere ait toplam 5 matris elde edilmiştir. Ardından matrislerin her biri kendi içinde değerlendirilmiş ve matristeki her bir değer, ait olduğu sütunun toplamına bölünmüştür Elde edilen değerler satır bazında toplanmış ve ortalaması alınmıştır. Elde edilen veriler öncelik değerlerini ifade etmektedir (Tablo 5, 6,7,8,9).

Tablo 4. Numaralı Anket için Değerlendirme kriterlerinin ikili karşılaştırma matrisi

		A1	A2	A3	A4	A5	A6
Anket no:1	**A1**	1	5	1/5	1/9	1/7	1/9
	A2	1/5	1	1/5	1/7	1/5	1/7
	A3	5	5	1	1/7	1/7	1/7
	A4	9	7	7	1	7	1/7
	A5	7	5	7	1/7	1	1/9
	A6	9	7	7	7	9	1

Tablo 5. A.B.C ve D ana kriterlerinin değerleri

	A	B	C	D	Öncelik değeri	λmax
A	1	5.573	1.510	1.736	**0.438**	
B	0.177	1	0.853	0.634	**0.127**	**4.131**
C	0.657	1.157	1	0.581	**0.185**	
D	0.566	1.551	1.700	1	**0.247**	
Toplam	2.401	9.282	5.063	3.952		

$\mathrm{CI} = \frac{4.131-4}{3} = 0.043$ şeklindedir. Buna göre $\mathrm{CR} = \frac{0.043}{0.9} = 0.048$ olarak belirlenmiştir. CR <0.10 olması durumunda ana kriterlere ait sonuçların tutarlı olduğu söylenebilir.

Tablo 6. A alt kriterlerinin değerleri

	A1	A2	A3	A4	A5	A6	Öncelik değeri	λmax
A1	1	1.600	0.334	0.132	0.456	0.311	**0.067**	
A2	0.585	1	1.458	0.356	0.242	0.176	**0.066**	
A3	3.057	0.680	1	0.372	0.287	0.205	**0.085**	**6.502**
A4	7.504	4.082	2.634	1	1.111	0.963	**0.275**	
A5	2.177	4.073	3.445	0.890	1	1.168	**0.234**	
A6	3.182	5.588	5.120	1.028	0.850	1	**0.270**	
Toplam	17.50	17.024	13.993	3.780	3.948	3.825		

$\mathrm{CI} = \frac{6.502-6}{5} = 0.100$ şeklindedir. Buna göre $\mathrm{CR} = \frac{0.100}{1.24} = 0.081$ olarak belirlenmiştir. CR <0.10 olduğu için sonuçlar tutarlıdır.

Tablo 7. B alt kriterlerinin değerleri

	B1	B2	B3	B4	B5	Öncelik değeri	λmax
B1	1	2.427	0.367	0.324	0.255	**0.103**	
B2	0.408	1	0.519	0.282	0.221	**0.072**	
B3	2.699	1.899	1	1.650	0.380	**0.207**	**5.227**
B4	3.017	3.273	0.600	1	0.435	**0.200**	
B5	3.875	4.476	2.599	2.593	1	**0.416**	
Toplam	11.001	13.077	5.086	5.850	2.293		

$\mathrm{CI} = \frac{5.227-5}{4} = 0.056$ şeklindedir. Buna göre $\mathrm{CR} = \frac{0.056}{1.11} = 0.051$ olarak belirlenmiştir. CR <0.10 olduğundan sonuçlar tutarlıdır.

Tablo 8. C alt kriterlerinin değerleri

	C1	C2	C3	C4	Öncelik değeri	λmax
C1	1	0.861	1.390	1.071	**0.270**	
C2	1.134	1	0.546	0.564	**0.196**	
C3	0.710	1.814	1	1.443	**0.293**	**4.058**
C4	0.921	1.404	0.685	1	**0.238**	
Toplam	3.767	5.080	3.623	4.078		

$\mathrm{CI} = \frac{4.058-4}{3} = 0.019$ şeklindedir. Buna göre $\mathrm{CR} = \frac{0.019}{0.9}$ =0.021 olarak belirlenmiştir.CR <0.10 olduğu için sonuçlar tutarlıdır.

Tablo 9. D alt kriterlerinin değerleri

	D1	D2	D3	Öncelik değeri	λmax
D1	1	2.485	0.732	**0.387708**	
D2	0.398	1	0.607	**0.19997**	**3.047**
D3	1.345	1.634	1	**0.412322**	
Toplam	2.743	5.119	2.339		

$\mathrm{CI} = \frac{3.047-3}{2} = 0.023$ şeklindedir. Buna göre $\mathrm{CR} = \frac{0.023}{0.52}$ =0.045 olarak belirlenmiştir. CR <0.10 olduğu için sonuçlar tutarlıdır. Çalışma kapsamında belirlenen öncelik değerleri tutarlı olduğu için değerlendirmeye alınabilir. Tüm değerlerin dağılımı Tablo 10'da görülebilmektedir.

A kriteri (Mekânsal ve Yapısal Özellikler) altında irdelenen alt kriterlerin değerleri A4>A6>A5>A3>A1>A2 şeklinde belirlenmiştir. Buna göre kriterlerin sıralaması Bireysel kullanım/Bağımsızlık>Kaliteli malzeme ve işçilik>Alçak kat /Düşük deprem ve doğal afet riski >İklim kontrolü (Havalanma, gün ışığı, yalıtım)>Yeşil alan, Havuz, çeşme varlığı>Yapı büyüklüğü şeklindedir (Tablo 6). Bu durum bağımsız kullanım ve işçilik kalitesinin önemini göstermektedir. Özellikle taş malzemenin kullanımı yapının sağlamlığı açısından önemli olduğu gibi, iklimsel anlamda da önemlidir.

B kriterlerinin (Çevresel Özellikler) kendi içerisindeki sıralaması ise B5>B3>B4>B1>B2 şeklinde olup. Güvenlik>Yapısal olarak ferahlık ve açıklık hissi>Sessizlik, sakinlik, düşük gürültü oranı>Merkezi konum/Sosyal ve Kamu hizmet erişimi>Kent içi açık ve yeşil alan varlığı şeklindedir (Tablo 7). Kullanıcılar açısından güvenlik oldukça önemlidir.

C kriterlerinin (Sosyal Özellikler) sıralaması C3>C1>C4>C2 şeklinde olup, Mahalle kültürü ve güvenlik hissi > Geçmişle bağ / miras değeri> Yerel kültür/Komşu akraba/Yerlilik>Bireysel ilgi ve aidiyet duygusu olarak belirlenmiştir (Tablo 8). Kullanıcıların %70'inin konut sahibi olması, Mahalle kültürü ve güvenlik hissi yanıtının bu kadar fazla olmasının sebebi şeklinde yorumlanabilir. D kriterleri (Ekonomik Özellikler) ise D3>D1>D2 şeklinde sıralanmaktadır. Buna göre sıralama Isınma maliyeti ve giderlerin düşüklüğü > Ev sahibi olup olmaması > Maddi koşul ve gereklilikler (Düşük kira) olarak belirlenmiştir (Tablo 9).Sonuçlar modern konut alanlarında yüksek yakıt, kira ve konut giderleri ücretlerin fazla olması şeklinde açıklanabilir.

Bir önceki aşamada belirlenen değerlerin yanısıra bu aşamada ana kriterler ayrı olarak değerlendirilmiş olup. A,B,C ve D ana kriterleri kendi içerisinde değerlendirilmiştir. Alınan 10

farklı yanıt ortalaması alınarak değerler belirlenmiştir. Yukarıdaki sonuca göre, 4 kriter arasında Mekânsal ve Yapısal Özellikler ağırlık değeri (A, 0.438) en büyüğüdür, bunu Ekonomik Özellikler (D, 0.247), Sosyal ve Kültürel Özellikler (C, 0.185) ve Çevresel Özellikler (B, 0.127) izlemektedir (Tablo 10). Bu 4 kriter incelendiğinde Çevresel özelliklerin en düşük değere sahip olması. yapısal. ekonomik. sosyal ve kültürel özelliklerin daha öncelikli olduğunu göstermektedir.

Belirlenen ana ve alt kriterler bir sonraki aşamada birlikte değerlendirilmiş ve sonuç değerler belirlenmiştir Buna göre kapsamlı ağırlık değerleri incelendiğinde A kriterinde en yüksek değerin 0.120 ile A4 (Bireysel kullanım/Bağımsızlık), B kriterinde 0.053 ile B5 (Güvenlik), C kriterinde 0.054 ile C3 (Mahalle kültürü ve güvenlik hissi), D kriterinde ise 0.102 ile D3 (Isınma maliyeti ve giderlerin düşüklüğü) en yüksek değerlere sahiptir (Tablo 10).

Tablo 10. Kriter ağırlık değerleri ve kapsamlı ağırlık değerleri

		Kriter Ağırlığı	Alt Kriter	Alt Kriter Ağırlığı	Kapsamlı ağırlık
			A1	0.067	0.029
			A2	0.066	0.029
MEKÂNSAL	**A**	0.438	**A3**	0.085	0.037
ÖZELLİKLER			**A4**	0.275	0.120
			A5	0.234	0.102
			A6	0.270	0.118
			B1	0.103	0.013
			B2	0.072	0.009
ÇEVRESEL	**B**	0.127	**B3**	0.207	0.026
ÖZELLİKLER			**B4**	0.200	0.025
			B5	0.416	0.053
			C1	0.270	0.050
SOSYAL	**C**	0.185	**C2**	0.196	0.036
ÖZELLİKLER			**C3**	0.293	0.054
			C4	0.238	0.0443
			D1	0.387	0.096
EKONOMİK	**D**	0.247	**D2**	0.199	0.049
ÖZELLİKLER			**D3**	0.412	0.102

Çalışmada toplam 18 alt kriterin ağırlıklandırılmış değerleri sıralandığında ise; A4,A6,A5,D3,D1 Bireysel kullanım/Bağımsızlık>Kaliteli malzeme ve işçilik>Alçak kat /Düşük deprem ve doğal afet riski>Isınma maliyeti ve giderlerin düşüklüğü>Ev sahibi olup olmaması şeklindedir. En düşük değerler ise B1(Merkezi konum/sosyal ve kamu hizmet erişimi) ve B2 (Kent içi açık ve yeşil alan varlığı) olarak belirlenmiştir.

Çalışma sonuçları incelendiğinde önceki çalışma sonuçları uyumlu olduğu görülmektedir. Fried [13] Residential Attachment: Sources of Residential and Community Satisfaction isimli çalışmasında yerleşim tatmininin ve mahalleye bağlanmanın büyük ölçüde fiziksel çevrenin özelliklerine dayandığını. sosyal çevredeki ilişkilere daha az bağlı olduğunu belirtmektedir. Gür ve Erbil [11] araştırmasında ekonomik nedenlerle bir zorunluluk sonucunda veya aile ve akrabalarla aynı mahallelerde yaşamak amacıyla tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Amerigo ve Aragones [7] konut memnuniyetine dair çalışmasına konutun nesnel ve öznel özelliklerin

birbiriyle ilişki içerisinde olduğu ve konut memnuniyetini dolayısıyla yaşam memnuniyetlerini etkilediği belirlenmiştir. Türkoğlu [27] çalışmasında konutun büyüklüğü ve fiziksel koşulları en büyük memnuniyet etkeni olarak tespit edilmiştir. Güremen [6] kullanıcıların tercih ve memnuniyetlerini, konutlarının mücavir alan sınırları içerisinde olması, sakin, açık yeşil alan zenginliği ve sunduğu manzara, yaşam standardı, altyapı olanakları, konut mekânlarının baktığı yön, ulaşımda kolaylık sağlayan toplu ulaşım olanakları ve iyi komşuluk ilişkileri olduğunu belirlemiştir. Türkoğlu [27] konuya algı odaklı yaklaşmıştır. Değerlendirme sonucunda konutun büyüklüğü ve fiziksel koşulları en büyük memnuniyet etkeni olarak tespit edilmiştir. Karahan ve Özüekren [4] Konut çalışmalarının, sosyal, ekonomik, politik, demografik bağlamda birbirleri ile etkileşim içinde olduğunu, bu nedenle mevcut çalışmalarda daha bütünleşik ve disiplinler arası bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Chen *et al.* [30] (1) yönetim politikası ve düzenlemesi, (2) halkın katılımı ve bilgi açıklığı ve (3) geleneksel kültür koruma projedeki en sorunlu konular olarak belirlenmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Çalışma konut kullanıcılarının öncelik ve tercihlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Elde edilen sonuçlar konut mekânsal özelliklerinin daha öncelikli olduğunu gösterirken, Bireysel kullanım ile kaliteli malzeme ve işçiliğin de konut tercihindeki önemini göstermiştir. Çevresel özelliklerde Güvenlik, Sosyal Özelliklerde, Mahalle kültürü ve güvenlik hissi, Ekonomik özelliklerde ise, Isınma maliyeti ve giderlerin düşüklüğü en yüksek değere sahiptir.

Kapsamlı ağırlıklandırılan kriterlerde ise Mahalle kültürü ve güvenlik hissinin kullanıcılar üzerinde en etkili kriter iken Kent içi açık ve yeşil alan varlığı en az etkili kriter olarak belirlenmiştir. Bu durum kullanıcıların mahalleye aidiyet hissederek güvende hissettikleri ancak, yeşil alan önceliği ve isteğinin de düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bulgular kullanıcıların yaşadıkları konut ve mahalleye dair bir bağ oluşturduklarını, kendilerini güvende hissettiklerini göstermektedir.

Konut, yapısı ve çevresi ile sosyal bir sorun olarak ifade edilebilir. Ekonomik, sosyal ve politik amaçlarla inşa edilen toplu konut alanları, planlı kentsel gelişimler, ülke ölçeğinde toplu göç ile tek bir yerde birikimi önlemek, dengeli bir nüfus dağılımı sağlamak, bölgeler arası istikrarsızlık ve yıkımları engellemek için önemli uygulamalardır. Toplu konut alanlarının, konut ve çevre kalitesinde maksimum kullanıcı memnuniyeti sağlayan ve şehrin diğer işlevsel alanlarına ve sosyo-teknik altyapısına güçlü bir şekilde bağlı sosyal ve teknik tesisler içeriyorsa, doğru kentleşmeye katkıda bulunacağı unutulmamalıdır [29].

Günümüzde kentlerde yaşayan nüfusun gittikçe artma eğiliminde olduğu düşünülürse, bu durumun, sürdürülebilir bir altyapı oluşturmayı gerektirdiği açıktır. Özellikle korunan alanlardaki konut kullanıcılarının sürdürülebilir bir koruma anlayışı içerisinde korumaya katkı sağlaması önemlidir. Kendisini bulunduğu konut ve çevreye ait hisseden kullanıcıların, bu alanları gelecek kuşaklara aktaracak bilinç ve yaklaşımda olması oldukça mühimdir. Bu nedenle araştırmada oluşturulan konut kullanıcısı konut ve çevresel kalite memnuniyeti ile ilgili kavramsal model, gelecekte konut ve çevresel kalite memnuniyeti konusunda çalışmalara örnek oluşturabilir ve geliştirilebilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapılan çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kaynaklar

[1] A. Jacobs, D. Appleyard, "Toward an urban design manifesto",*Journal of the American Planning Association*, vol.53, pp.112-120, 1987.

[2] Ö.L. Kellekci, L. Berköz, "Konut ve çevresel kalite memnuniyetini yükselten faktörler", *İTÜ DERGİSİ/ A Mimarlık, Planlama, Tasarım*, vol. 5, pp.167-178, September 2006.

[3] S. Weidemann, J. R. Anderson, "A conceptual framework for residential satisfaction", In Home environments (pp. 153-182), Springer. Boston MA,1985.

[4] E.Karahan, A. Ş. Özüekren, "Konut kariyerini etkileyen faktörler üzerine nitel bir araştırma yöntemi", *İTÜ DERGİSİ/A*, vol. 8, pp. 69-76, September 2009.

[5] L. Güremen, "Konut ve yerleşim alanı kullanıcı algısının memnuniyet ve tercih davranışına etkisi üzerine bir araştırmada Amasya örneği", *Technological Applied Sciences*, vol.11, pp. 24-64, April 2016.

[6] L. Güremen, "Müstakil Villa Tipi Konutların Kullanıcı Memnuniyetini Belirleyen Özellikleri: Niğde Kenti Özelinde Bir Araştırma", *E-Journal ofNew World Sciences Academy*, vol. 6, pp. 712-732, Article Number:1A0190, ISSN:1306-3111,2011.

[7] M. Amérigo, J. I. Aragones, "A theoretical and methodological approach to the study of residential satisfaction", *Journal of environmental psychology*, vol.17, pp. 47-57, March 1997.

[8] N. Bacon, D. Cochrane, S. Woodcraf, "Creating strong communities how to measure the social sustainability of new housing developments", *Town and Country Planning Association*, vol. 82, pp. 473-480,2013.

[9] N. Dempsey, G. Bramley, S. Power, C. Brown, "The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability",*Sustainable Development*, vol. 19, pp. 289-300, September 2011.

[10] E. E. Karahan, "Geleneksel ve günümüz konutunda sürdürülebilirlik ve yaşam alışkanlıkları: Osmaneli örneği", *MEGARON*, vol. 12, pp. 497-510, july 2017.

[11] Ö. Ü. M. Gür, Y. Erbil, "Konut ve Konut Çevresine İlişkin Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması: Bursa/Yıldırım User Satısfactıon of Housıng and Resıdentıal Envıronment: Bursa/Yıldırım", *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, vol. 5, pp. 4135-4148, December 2018.

[12] L. Berköz, "İstanbul'da korunaklı tek-aile konutları: Konut kalitesi ve kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesi, "*İTÜ DERGİSİ/a*, vol. 7,pp. 110-124, March 2009.

[13] M. Fried, "Residential attachment: Sources of residential and community satisfaction", *Journal of social issues*, vol. 38, pp. 107-119, 1982.

[14] T. Davoodi, U. U. Dağlı, "Exploring the determinants of residential satisfaction in historic urban quarters: Towards sustainability of the Walled City Famagusta North Cyprus",*Sustainability*, vol. 11, pp. 6261, November 2019.

[15] M. Elsinga, J. Hoekstra, "Homeownership and housing satisfaction", *Journal of housing and the built environment*, vol. 20, pp. 401-424, November 2005.

[16] R. W. Marans, K. F. Spreckelmeyer, "Evaluating built environments: A behavioral approach". 1981. https://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/99211

[17] T. L. Saaty, M. Sagir, "Global awareness, future city design and decision making", *Journal of Systems Science and Systems Engineering*, vol. 21, pp. 337-355, September 2012.

[18] H. S. El Din, A. Shalaby, H. E. Farouh, S. A Elariane, "Principles of urban quality of life for a neighborhood",*Hbrc Journal*, vol. 9, pp. 86-92, April 2013.

[19] S. S. Abdalla, S. A. Elariane, S. H. El Defrawi, "Decision-making tool for participatory urban planning and development: Residents' preferences of their built environment", *Journal of Urban Planning and Development*, vol 142, p. 04015011,March 2016.

[20] B. Vodopivec, R. Žarnić, J. Tamošaitienė, M. Lazauskas, J. Šelih, "Renovation priority ranking by multi-criteria assessment of architectural heritage: the case of castles", *International journal of strategic property management*, vol. 18, pp. 88-100, March 2014.

[21] P. Fiore, E. Sicignano, G. Donnarumma, "An AHP-Based Methodology for the Evaluation and Choice of Integrated Interventions on Historic Buildings", *Sustainability*, vol.12, p.5795, July 2020.

[22] V. Kutut, E. K. Zavadskas, M. Lazauskas, "Assessment of priority alternatives for preservation of historic buildings using model based on ARAS and AHP methods", *Archives of civil and mechanical engineering*, vol. 14, pp.287-294, December 2014.

[23] V. Kutut, E. K. Zavadskas, M. Lazauskas, "Assessment of priority options for preservation of historic city centre buildings using MCDM (ARAS) ", *Procedia Engineering*, vol.57, pp.657-661, 2013.

[24] Y. Wang, J. Li, G. Zhang, Y. Li, M. H. Asare, "Fuzzy evaluation of comprehensive benefit in urban renewal based on the perspective of core stakeholders", *Habitat International*, vol.66, pp. 163-170,2017.

[25] Kilis Kültür ve Turizm Müdürlüğü, "Kilis Gezi Rehberi", Ofset Matbaa,2014.

[26] Kilis Belediyesi, http://www.kilis.bel.tr/index.php/2019/04/16/cografi-yapi/ (Erişim tarihi:02.06.2021), 2021.

[27] H. D. Türkoğlu, "Residents' satisfaction of housing environments: the case of Istanbul, Turkey", *Landscape and urban planning*, vol. 39, pp. 55-67, 1997.

[28] M., Chen, Q. Ren, Y. Li, W. L. Hsu, "Analytic Hierarchy Process to Establish Criteria for Design Planning of Historical Sites", *In 2020 IEEE 2nd Eurasia Conference on Biomedical Engineering, Healthcare and Sustainability (ECBIOS)* (pp. 186-189), IEEE,2020.

[29] L. Berkoz, Ş. Ş. Turk, Ö. L. Kellekci, "Environmental quality and user satisfaction in mass housing areas: the case of Istanbul " *European Planning Studies*, vol. 17, pp.161-174, December 2009.

[30] Y. Chen, S. Yoo, J. Hwang, "Fuzzy multiple criteria decision-making assessment of urban conservation in historic districts: Case study of Wenming Historic Block in Kunming City", China. *Journal of Urban Planning and Development*, vol. 143, p.05016008, 2017.

[31] A. Rapaport, "Human aspects of urban form", New York, Pergamar Press, 1977.